

Historyczna Ontologia Przestrzeni Miejskiej. Komunikat o przebiegu i realizacji projektu

Jednym z problemów związanych z badaniami z zakresu tzw. *urban studies* jest niewystarczająca wymiana danych i informacji z różnych projektów. Problem ten wynika m.in. z niedostatecznego obiegu informacji w środowisku międzynarodowym i z niskiego poziomu harmonizacji danych z poszczególnych zbiorów. Skutkiem takiego stanu rzeczy jest rozproszenie projektów związanych z historią i przestrzenią miasta oraz rozdrobnienie i niewielki zasięg inicjatyw, których celem jest stworzenie systemu wymiany danych źródłowych w tym zakresie. Problem ten i potrzebę rozwiązania go dostrzegano już przed laty. W 2000 r. ukazał się artykuł¹, którego autorzy wskazywali na konieczność wymiany danych na temat przestrzeni miejskiej z uwagi na jej silne zróżnicowanie uzależnione od lokalnych warunków. Wymiana wiedzy w tym zakresie jest konieczna dla sprawniej harmonizacji danych. Do tej pory nie wypracowano zadowalającego rozwiązania tego zagadnienia, a rozważania nad przestrzenią miejską poszły w kierunku definiowania zjawisk konstytuujących miasto². Takie ujęcie ontologii mieści się w klasycznych już rozważaniach na ten temat³ oraz zwraca uwagę na konieczność takiej konceptualizacji przedmiotu badań, aby była współdzielona przez wszystkich aktorów zaangażowanych w proces badawczy⁴. Dotychczasowe doświadczenia płynące z realizacji projektu „Ontologiczne

¹ ET. Fonseca et al., *Ontologies and knowledge sharing in urban GIS*, „Computers, Environment and Urban Systems”, 24 (3), 2000, s. 251–272.

² J.M. Green, *Urban Ontology. Who is the Subject of the City?*, „Filosofia. Revista da Faculdade de Letras da Universidade do Porto”, 34, 2017, s. 91–112; M. Kohn, *The Death and Life of the Urban Commonwealth*, Oxford 2016; G. Reid, R. Sieber, *Do geospatial ontologies perpetuate Indigenous assimilation?*, „Progress in Human Geography”, 44 (173), 2019.

³ T.R. Gruber, *A translation approach to portable ontology specifications*, „Knowledge Acquisition”, 5, 1993, s. 199–220.

⁴ N. Guarino, D. Oberle, S. Staab, *What is an Ontology?*, w: *Handbook on Ontologies*, eds. S. Staab, R. Studer, Berlin–Heidelberg 2000, s. 1–20.

podstawy budowy historycznych systemów informacji przestrzennej” (Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk) ujawniły trudności w międzynarodowej dyskusji i wymianie danych, pokazały też możliwości porządkowania wybranych zagadnień z zakresu historii osadnictwa i podziałów terytorialnych dzięki stworzeniu ontologii dziedzicznej⁵. Dzięki tym doświadczeniom możliwe było rozwinięcie zagadnień związanych z wykorzystaniem ontologii w badaniach historycznych. Cechami charakterystycznymi projektu „Historyczna Ontologia Przestrzeni Miejskiej” (Historical Ontology of Urban Space; HOUSE) są bowiem uwzględnianie perspektywy przestrzennej i czasowej, charakterystycznej dla ontologii HGIS (historycznych systemów informacji przestrzennej) i pogłębiona refleksja epistemologiczna, która – jak się wydaje – pozwoli ocenić trudności poznawcze pojawiające się w tego typu badaniach (problemy z reprezentacją danych źródłowych, ich niekompletność, wielojęzyczność źródeł, nieprzystawalność danych ze źródeł kartograficznych i pisanych).

Projekt „Historyczna ontologia przestrzeni miejskiej”, w skrócie nazywany HOUSE od angielskiej wersji jego tytułu „Historical Ontology of Urban Space”, realizowany jest od końca 2019 r. w Instytucie Historii PAN. Projekt wspiera finansowo Narodowa Agencja Wymiany Akademickiej (NAWA) w ramach Programu Akademickie Partnerstwa Międzynarodowe⁶. Partnerami IH PAN w ramach HOUSE jest dziewięć instytucji z różnych części Europy: Das Institut für vergleichende Stadtgeschichte in Münster w Niemczech, Herder Institut, Marburg, Laboratoire de Recherche Historique Rhône-Alpes, Lyon, The Queen’s University, Belfast, Institut für Digital Humanities, Universität zu Köln, Zentrum

für Informationsmodellierung Universität Graz, (Digital) Humanities und (Digital) Media (DHDM), Bergische Universität Wuppertal, Venice Centre for Digital and Public Humanities, Ca’ Foscari University of Venice. Pierwotnie projekt miał trwać dwa lata, lecz ze względu na utrudnienia w organizacji wspólnych wydarzeń naukowych jego zakończenie zostało przesunięte na wrzesień 2022 r. Głównym celem projektu HOUSE jest umocnienie pozycji IH PAN jako równorzędnego partnera w międzynarodowym środowisku badawczym. Osiągnięciu tego celu służą następujące działania: prowadzenie wspólnych prac badawczo-rozwojowych, wdrożenie i rozwinięcie współpracy międzynarodowej z partnerami projektu, organizacja konferencji, staży i warsztatów oraz udostępnienie wyników badań w formie bazy danych i publikacji w języku angielskim. Do tej pory powstała dziedzina ontologia przestrzeni miejskiej „urbanonto”⁷, korzystająca z wcześniejszej ontologii *ontoghis* oraz – stworzonej na potrzeby realizacji projektu HOUSE – ontologii wykorzystującej hierarchię BDOT, czyli Bazy Danych Obiektów Topograficznych. Działa też baza danych Urban HomeBase, na którą składają się tabele przechowujące dane o nazwie, lokalizacji, typie ontologicznym, funkcji dodatkowej, relacjach mereologicznych i manifestacjach poszczególnych cech w kolejnych przedziałach czasowych. Baza danych przechowuje również dane geometryczne, co pozwala na identyfikację obiektów w przestrzeni na podkładzie współczesnym i historycznym. Partnerzy pracują wspólnie nad artykułami (jako współautorzy lub recenzenci) i książką, które zbiorą część wyników projektu. Powstaną teksty dotyczące: 1) problemów z definiowaniem i wykorzystaniem działki miejskiej w badaniach dotyczących przestrzeni miejskiej (autorzy: Katarzyna

⁵ <https://ontoghis.pl/>, dostęp: 13 września 2021.

⁶ Nr projektu PPI / APM / 2019/1/00053 / U / 00001.

⁷ Pliki i materiały do pobrania z repozytorium: <https://github.com/urbanonto>, dostęp od 1 października 2021.

Słomska-Przech, Michał Słomski, uwagi: Francesco Beretta); 2) kościołów warszawskich w XVII w., ze szczególnym uwzględnieniem ich położenia oraz analizą przestrzenno-atrybutową procesu odbudowy obiektów zniszczonych w czasie potopu szwedzkiego (autor: Konrad Szuba, uwagi: Daniel Stracke); 3) teoretyczny artykuł o przestrzeni miejskiej jako przedmiocie badań historycznych (autor: Aleksander Łupienko, uwagi: Keith Lilley); 4) językoznawczej analizy opisów przestrzeni Starej Warszawy (autor: Urszula Zachara-Związek, uwagi Franz Fischer lub współpracownicy z zespołu weneckiego); 5) typologii miejskich szlaków komunikacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem ulic, dróg, szos, traktów i alei (autorzy: Wiesława Duży, Tomasz Panecki). Współpraca i komunikacja między partnerami odbywa się zdalnie na bieżąco oraz w czasie warsztatów i konferencji. Do tej pory zrealizowano trzy edycje warsztatów poświęconych kolejnym etapom realizacji projektu oraz konferencję inicjującą wspólne przedsięwzięcie. Tylko pierwsze, inauguracyjne warsztaty pozwoliły spotkać się partnerom osobiście. Wszystkie pozostałe wydarzenia, w tym konferencja „Historical Ontology of Urban Space. State of the Art”, odbyły się na odległość, za pośrednictwem komunikatorów internetowych. Materiały zarejestrowane podczas warsztatów i konferencji, w tym zapisy dyskusji, dostępne są na stronie internetowej projektu. Aktualnie zespół projektowy pracuje nad książką, która będzie zbiorem studiów podzielonych na trzy części: „Media, sources, data model”, „General questions on urban space essentials”, „Objects within the urban space”, poprzedzonych obszerną częścią wprowadzającą na temat wykorzystania ontologii dziedziczy w badaniach historycznych. Autorami poszczególnych rozdziałów będą przedstawiciele instytucji partnerskich, w tym: Humphrey Southall wraz z Paulą Aucott, Øyvind Eide, Georg Vogeler, Francesco Beretta,

Keith Lilley, Wiesława Duży, Katarzyna Słomska-Przech, Michał Słomski, Grigori Chlesberg, Aleksander Łupienko, Konrad Szuba, Grzegorz Myrda. Maszynopis książki powstanie przed końcem projektu, publikacja zaś ukaże się w terminie ustalonym z wydawcą. Ostatnim etapem realizacji projektu są staże naukowe, które odbędą się w 2022 r. w zależności od bieżących możliwości i warunków.

Wszelkie informacje na temat kolejnych efektów projektu można znaleźć na stronie internetowej urbanonto.ihpan.edu.pl. Pytania związane z tematem i realizacją projektu można zadawać, kierując pocztę pod adres urbanonto@ihpan.edu.pl. ■

Wiesława Duży
(Warszawa)